

Наталія Собо́ль,

кандидат педагогічних наук, доцент,
Хмельницький національний університет

ТРАНСВЕРСАЛЬНІ УМІННЯ Й НАВИЧКИ В СТРУКТУРІ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕРЕКЛАДАЧА

У статті з'ясовано суть поняття «трансверсальні уміння й навички», які визначено як такі, що відповідають видам діяльності й професіям, відмінним від тих, якими займається або займалась коли-небудь особа. Такі уміння й навички можна здобути не лише в процесі професійної діяльності, а й під час відпочинку, навчання або тренування. В межах професійної компетентності перекладача автором виділено п'ять основних груп трансверсальних умінь і навичок – технічні, аналітичні, організаційні, міжособистісної взаємодії та саморозвитку.

***Ключові слова:** професійна підготовка, професійна компетентність, трансверсальні уміння й навички, перекладач.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Глобалізаційні процеси, які значно посилились протягом останніх десятиліть, активізували міжнаціональні контакти. Це викликало значну потребу в перекладацьких послугах, причому мова йде не лише про значний попит на переклад, а й про підвищення якості та швидкості його виконання. З огляду на величезну кількість галузей, у яких застосовується переклад, можна констатувати, що він став одним із найважливіших видів професійної діяльності, і якість нашого життя залежить від того, наскільки сумлінно й кваліфіковано перекладач виконує свою роботу.

В умовах, що склались було висунуто нові вимоги до професійної підготовки перекладачів, які враховують сучасні тенденції та виклики. Однією з головних вимог, обумовлених сучасністю, є уміння швидко й постійно пристосовуватись до умов ринку перекладацьких послуг, які, завдяки розвитку нових технологій, постійно й динамічно змінюються. Робота в умовах, що постійно змінюються, в свою чергу, вимагає нешаблонного, творчого підходу

до її виконання, бажання постійно оволодівати новими знаннями, перманентно займатись самоосвітою та самовдосконаленням.

Компетентнісний підхід до підготовки фахівців у вищих навчальних закладах, запроваджений на початку 21 століття, в основу якого покладено ключові, базові й спеціальні компетенції, неперервність професійного розвитку протягом життя, комплексний міжпредметний підхід до навчання справили значний вплив й на професійну підготовку перекладачів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. У Євросоюзі, з його 24 офіційними і робочими мовами, проблема якості перекладацьких послуг постала досить гостро, що сприяло розробці декількох важливих документів, які регламентують професійну діяльність перекладачів і навчальних закладів, які здійснюють їх підготовку. Європейський стандарт EN 15038 «Перекладацькі послуги. Вимоги до послуг письмового перекладу» [1] характеризує професійну компетентність як інтегроване поняття, що складається з декількох компетенцій:

перекладацької (вміти перекладати тексти на професійному рівні, оцінювати труднощі в розумінні тексту, передати текст мовою перекладу, враховуючи додатково обумовлені замовником особливості й обґрунтовувати обрані рішення);

лінгвістичної і текстової (розуміти мову оригіналу і перекладу, знати якомога більшу кількість типів текстів, як стандартних, так і спеціалізованих, застосовувати ці знання у їх створенні);

дослідницької (здійснювати збір і обробку інформації, здобувати лінгвістичні і спеціальні знання, необхідні для розуміння й перекладу тексту, наявність досвіду в застосуванні дослідницьких інструментів, уміння розробляти стратегії для ефективного використання наявних джерел інформації);

культурної (здатність використовувати інформацію, яка стосується місцевої специфіки, норм поведінки й системи цінностей в культурах носіїв мови оригіналу і перекладу);

технічну (уміння і навички професійної підготовки й виконання перекладів, застосування сучасних технічних ресурсів).

Інший документ Євросоюзу, який регламентує підготовку й професійну діяльність перекладача, «Компетенції для професійних перекладачів, експертів з міжмовної та мультимедійної комунікації» [2], визначає професійну компетентність як сукупність здібностей знань, дій і досвіду, необхідних для виконання певної задачі в певних умовах. Серед компетенцій зазначаються наступні:

компетенція у наданні перекладацьких послуг (організація власної роботи, відносини з клієнтом, оцінка обсягу, часу і вартості послуг, оцінка труднощів перекладу, обрання етапів і стратегії перекладу, вміння довести правильність своїх рішень і т.д.);

мовна компетенція (знання граматичних, лексичних, ідіоматичних структур, графічних позначень і їх відповідників в мові перекладу, вміння їх використовувати, розвиток чутливості до змін в мові);

міжкультурна компетенція (соціолінгвістичний і текстовий аспекти - порівняння і відмінність між дискурсивними практиками мов оригіналу і перекладу);

інформаційна компетенція (знання про те, як розробити стратегію пошуку потрібної інформації, визначити її достовірність, використовувати електронні засоби пошуку, зберігання, обробки і передачі інформації);

тематична компетенція (вміння знайти потрібну спеціальну інформацію, постійне прагнення оволодіти новими спеціальними знаннями, допитливість, вміння аналізувати і узагальнювати інформацію);

технологічна компетенція (вміння ефективно і швидко інтегрувати програми, які допомагають в процесі створення перекладу, освоєння нових засобів особливо для перекладу мультимедійних та аудіовізуальних матеріалів, вміння виконувати переклад в різних форматах для різних технічних засобів).

Українська наука також не стоїть осторонь у розробці цієї тематики. Проблема професійної компетентності перекладачів піднімалась у роботах

багатьох вітчизняних дослідників. Так, наприклад Н. Гавриленко, вважає, що складові, які входять до перекладацької компетентності потрібно співвідносити із чотирма основними сторонами діяльності перекладача у сфері професійної комунікації (міжкультурним спілкуванням у певній професійній сфері, власне професійною діяльністю перекладача, професійним перекладацьким середовищем і особистістю професіонала) [3].

Є. Долинський визначає її як «інтегративну характеристика особистості фахівця, що включає лінгвістичну, соціокультурну, психологічну та інформаційно-технічну компетенції і дозволяє перекладачеві ефективно здійснювати свою професійну діяльність.» [4]

Н. Назаренко вважає, що професійна компетентність майбутнього перекладача (набір знань, навичок і умінь) має включати такі компоненти: мовна компетенція (як в рецептивному, так і продуктивному плані); комунікативна компетенція; перекладацька компетенція (навички білінгвізму і перекладу) технічна компетенція (уміння кодувати і декодувати інформацію, презентабельність); особистісні характеристики (розвиток пам'яті) [5].

А. Шіба характеризує професійну компетентність перекладача як широке, багатопланове, інтегральне поняття, яке означає міру оволодіння професією перекладача, виявляється в адекватності розв'язання фахових завдань і містить професійно-пізнавальний, особистісно-мотиваційний та соціально-комунікативний компоненти [6].

Як слідує із вищезазначених джерел, професійна компетентність перекладача охоплює ряд компетенцій, оволодіння якими вимагає набуття широкого кола знань, умінь і навичок, якими потрібно озброїти майбутнього перекладача для вирішення професійних задач необхідних перекладачеві для здійснення успішної професійної діяльності. Однак, як показує практика, динамічна ситуація на сучасному ринку праці нерідко змушує перекладачів змінювати місце і характер роботи, а інколи й професію в цілому. Тому **метою статті** є визначення трансверсальних умінь і навичок та їх місця в межах професійної компетентності перекладача.

Виклад основного матеріалу дослідження. Трансверсальні уміння й навички в термінах європейського освітнього простору розуміють як такі, які відповідають видам діяльності й професіям, відмінним від тих, якими займається або займалась коли-небудь особа. Такі уміння й навички можна здобути не лише в процесі професійної діяльності, а й підчас відпочинку, навчання або тренування. В більш широкому тлумаченні, це – ті уміння й навички, які були здобуті в одному контексті, або для вирішення однієї задачі чи проблеми, а можуть бути застосовані в іншому контексті [7].

Трансверсальні уміння й навички забезпечують безболісний перехід професійного перекладача від одного роботодавця до іншого, дозволяють перекладачеві легко справлятися з різними видами професійної діяльності, перебуваючи на посадах начальника підрозділу, відділу, завідувача лабораторії, сектора, керівника групи, фахівця із зв'язків з громадськістю, консультанта із суспільно-політичних питань, гіда-перекладача, усного перекладача, письмового перекладача, редактора перекладів, перекладача-консультанта, інокореспондента, менеджера, а також при потребі змінювати професію.

Взявши за основу документ Євросоюзу «Компетенції для професійних перекладачів, експертів з міжмовної та мультимедійної комунікації. [2]» методом аналізу та співставлення з головними виробничими функціями перекладача (комунікативною – забезпечення усної та письмової комунікації у різних галузях господарства, науки та культури, користування сучасними методами збирання та обробки інформації; професійно-перекладацькою – забезпечення усної та письмової комунікації в межах діяльності перекладача-референта, перекладача-менеджера, перекладача-консультанта, перекладача-редактора; науково-дослідною – застосування методів проведення наукових досліджень, здійснення аналізу мовних явищ у їх взаємозв'язку та взаємозалежності; теоретико-лінгвістичною – застосування теоретичних моделей у процесі перекладу для вирішення різноманітних перекладацьких завдань, забезпечення взаємозв'язку теоретичного і практичного аспектів у процесі здійснення перекладів; зв'язки з громадськістю – участь у публічних

лекціях, виступах, читаннях, виступи у пресі, по радіо і на телебаченні, ділове листування; використання міжнародних інформаційних систем і технологій – пошук інформації з використанням глобальних інформаційних мереж, автоматизованих інформаційно-пошукових та довідникових систем, робота з базами даних) [8] було визначено групи трансверсальних умінь і навичок перекладача, а саме:

уміння і навички міжособистісної взаємодії й спілкування, що включають, наприклад, уміння слухати, працювати в команді, в мультикультурному середовищі, презентувати ідеї і результати роботи, захищати свою точку зору, навчати й керувати, навички усного й писемного мовлення, асертивної поведінки та ін.;

уміння й навички організації професійної діяльності – уміння визначати пріоритети, покладати цілі, планувати діяльність, навички управління часом, ресурсами, дотримання правил ведення документації;

аналітичні уміння й навички – дослідницькі, уміння збирати й аналізувати інформацію, критичне і творче мислення, інноваційна діяльність;

технічні уміння й навички – уміння працювати на комп'ютері, користуватись наявним програмним та апаратним забезпеченням, користуватись іншими необхідними технічними засобами.

уміння й навички саморозвитку – самоконтроль, самоосвіта, самовиховання й самопрезентація.

Висновки. В результаті аналізу літератури з теми дослідження, особливостей професійної діяльності, виробничих функцій та професійної компетентності перекладача нами було з'ясовано суть поняття «трансверсальні уміння й навички» й визначено їх п'ять основних груп – технічні, аналітичні, організаційні, міжособистісної взаємодії та саморозвитку.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Наше дослідження не вичерпує усіх питань, пов'язаних з проблемою вивчення трансверсальних умінь і навичок в межах професійної компетентності перекладача. Перспективи подальших досліджень вбачаємо в розширенні і

вдосконаленні їх класифікації та вивченні різних аспектів їх формування в умовах вищих навчальних закладів.

Список використаної літератури

1. Standard-15038-Final Draft. Translation services – Service requirements. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://web.letras.up.pt/egalvao/prEN-15038.pdf>
2. Competences for professional translators, experts in multilingual and multimedia communication. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://ec.europa.eu/dgs/translation/programmes/emt/key_documents/emt_competences_translators_en.pdf
3. Гавриленко, Н. Н. Интегративная модель обучения переводу. Школа дидактики перевода / Н. Н. Гавриленко [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.engectver.ru/Konferenciya/4s/gavrilenko.php>
4. Долинський, Є. В. Сутність і структура професійної компетентності майбутніх перекладачів. [Електронний ресурс] / Є. В. Долинський. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/soc_gum/peddysk/2010_7/dolynskiy.pdf
5. Назаренко, Н. Формування професійної компетентності майбутніх прикордонників-перекладачів на заняттях з перекладу. [Електронний ресурс] / Н. Назаренко. – Режим доступу: http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Ukralm/2012_9/nazarenko.pdf
6. Шиба, А. В. Формування професійної компетентності майбутніх перекладачів засобами інтерактивних технологій: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 / А. В. Шиба; ТНПУ ім. В. Гнатюка. – Тернопіль, 2013. – 19 с.
7. Cedefop (2008a). European Training Thesaurus. Luxembourg: Publications Office. Available from Internet: http://www.cedefop.europa.eu/EN/Files/3049_en.pdf
8. Соболю, Н. М. Формування індивідуального стилю професійного спілкування майбутніх перекладачів: дис. канд. пед. наук:13.00.04 / Соболю Наталія Миколаївна. – Тернопіль, 2005. – 201 с.

Рецензент – кандидат педагогічних наук, доцент Максимчук Л. В.

Стаття надійшла до редакції 30.08.2016

Соболь Н. Н. Трансверсальные умения и навыки в структуре профессиональной компетентности переводчика

В статье выявлена сущность понятия «трансверсальные умения и навыки», которые определены как отвечающие видам деятельности и профессиям, отличным от тех, которыми занимается или занимался когда-нибудь работник. Такие умения и навыки можно получить не только в процессе профессиональной деятельности, но и во время отдыха, учебы или тренировки. В рамках профессиональной компетентности переводчика автором выделено пять основных групп трансверсальных умений и навыков – технические, аналитические, организационные, межличностного взаимодействия и саморазвития

Ключевые слова: профессиональная подготовка, профессиональная компетентность, трансверсальные умения и навыки, переводчик.

Sobol N. M. Transversal Skills in the Structure of Professional Competence of the Translator

Globalization processes increased significantly in recent decades and intensified international contacts. This caused a significant demand for translation services, along with improving the quality and velocity of translation.

Under these circumstances new requirements for the training of translators that take into account current trends and challenges were put forward. One of the main requirements is the ability to quickly and continually adapt to market conditions, which due to the development of new technologies are constantly and rapidly changing, requiring unconventional, creative approach to work, the desire to constantly acquire new knowledge, permanent self-education and self-improvement.

Professional competence of translators covers a range of competencies, which require mastery of a wide range of knowledge and skills that are necessary to equip future interpreters to cope with professional tasks. However, in practice, the dynamic situation in the modern labor market often makes the translators change the location and nature of the work, and sometimes the profession as a whole.

Transversal skills provide a smooth transition from one employer or job to another, allowing the translator to easily cope with various kinds of professional activity.

Transversal skills can be defined as the skills, which are relevant to jobs and occupations other than the ones that individuals currently have or have recently had. These skills may also have been acquired through non-work activities or through participation in education or training. More generally, these are skill, which have been learned in one context or to master a special situation/problem and can be transferred to another context.

As a result of analysis the five major groups of transversal skills have been recognized:

skills of interpersonal interaction and communication, including, for example, the ability to listen, to work in a team, in a multicultural environment, present ideas and results of work, defend one's own point of view, teach and manage, the skills of oral and written communication, assertive behavior etc.;

professional skills - the ability to prioritize, assign goals, plan activities, time and resources management skills, documentation handling; analytical skills – research, the ability to collect and analyze information, critical and creative thinking, innovation;

technical skills – ability to work on the computer, use the available software and hardware, use the other necessary technical means;

skills of self-development – self-control, self-education, and self-presentation.

Keywords: *professional training, professional competence, transversal skills, translator.*